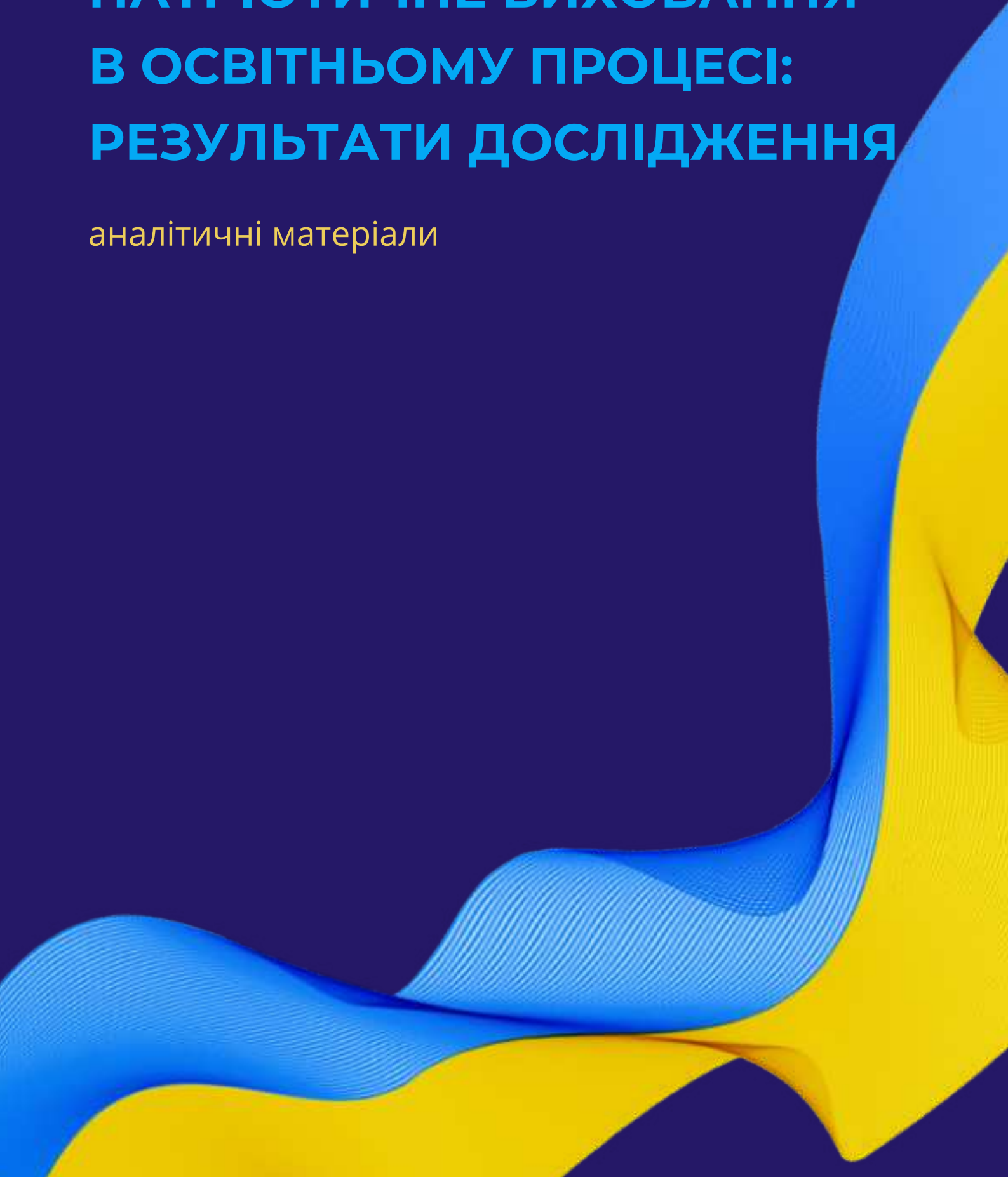

НАЦІОНАЛЬНО- ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: РЕЗУЛЬТАТИ ДОСЛІДЖЕННЯ

аналітичні матеріали

**УПРАВЛІННЯ ОСВІТИ І НАУКИ
ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ ДЕРЖАВНОЇ АДМІНІСТРАЦІЇ
КНЗ «ЧЕРКАСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ОСВІТИ
ПЕДАГОГІЧНИХ ПРАЦІВНИКІВ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ»**

**НАЦІОНАЛЬНО-ПАТРІОТИЧНЕ ВИХОВАННЯ В
ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ: РЕЗУЛЬТАТИ
ДОСЛІДЖЕННЯ
(аналітичні матеріали)**

Черкаси 2022

Схвалено вченою радою КНЗ «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради».
Протокол № 4 від 21.12.2022 р.

Автори-укладачі:

Лісова Н. І., проректор із питань зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти, доктор педагогічних наук

Бондаренко О.А., завідувач лабораторії-центру зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти

Гриценко О.М., Лобенко Н.М., Тетьора С.С., Федоренко Т.А., методисти лабораторії-центру зовнішнього незалежного оцінювання та моніторингу якості освіти комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

Рецензенти:

Чепурна Н.М., ректор комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради», кандидат педагогічних наук

Кудін В.С., завідувач лабораторії виховної роботи комунального навчального закладу «Черкаський обласний інститут післядипломної освіти педагогічних працівників Черкаської обласної ради»

Національно-патріотичне виховання в освітньому процесі : результати дослідження (аналітичні матеріали). Лісова Н.І., Бондаренко О.А., Гриценко О.М., Лобенко Н.М., Тетьора С.С., Федоренко Т.А. / За загальною редакцією Н.І. Лісової. Черкаси : КНЗ «ЧОПОПП ЧОР», 2022. 30 с.

Аналітичні матеріали посібника ґрунтуються на даних, отриманих за результатами добровільного та анонімного онлайн-опитування учнів базової та старшої школи з метою дослідження стану впровадження національно-патріотичного виховання в освітній процес, сформованості національної свідомості та патріотизму в здобувачів освіти закладів загальної середньої освіти Черкаської області.

На основі отриманих результатів організатори дослідження здійснили аналіз та сформулювали певні висновки, поради для поліпшення стану національно-патріотичного виховання учнівської молоді ЗЗСО регіону.

Аналітичний матеріал спрямований на надання допомоги педагогічним працівникам щодо національно-патріотичного виховання учнів, формування національної свідомості громадянина України. Праця містить анкету та перелік нормативних документів для організації виховної роботи з національно-патріотичного виховання учнівської молоді. Вона стане в пригоді керівникам закладів загальної середньої освіти, Центрів професійного розвитку педагогічних працівників та працівникам органів управління освітою.

Переглянути результати опитування з урахуванням різних показників можна в документі Microsoft Excel «Результати. Дашборд» (додається).

© КНЗ «ЧОПОПП Черкаської обласної ради»,
2022

Зміст

1. Стан національно-патріотичного виховання в освітньому процесі сучасної школи	6
2. Висновки та рекомендації	20
3. Інструментарій (анкета)	24
4. Перелік нормативних документів для організації виховної роботи з національно-патріотичного виховання учнівської молоді.....	30

1. Стан національно-патріотичного виховання в освітньому процесі сучасної школи

Патріотичне виховання – це сфера духовного життя, яка проникає в усе, що пізнає, робить, до чого прагне, що любить і ненавидить людина, яка формується.

В. О. Сухомлинський

Патріотичне виховання молодого покоління – основа українського суспільства, держави, адже молодь – рушійна сила, яка здатна змінити майбутнє країни на краще. Саме тому якнайбільше уваги приділяється національно-патріотичному вихованню молодих людей, їх національної свідомості, ідентичності, формуванню громадянської позиції.

Одним із основних законодавчих документів, яким мають керуватися педагогічні колективи, формуючи ціннісні якості сучасної особистості й громадянина держави, є Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України.

Національно-патріотичне виховання дітей та молоді – це комплексна системна і цілеспрямована діяльність органів державної влади та місцевого самоврядування, громадських об'єднань та благодійних організацій, сім'ї, закладів освіти, інших інститутів щодо формування в молодого покоління високої патріотичної свідомості, почуття вірності, любові до Батьківщини, турботи про благо свого народу, готовності до виконання громадянського і конституційного обов'язку із захисту національних інтересів, цілісності, незалежності України, сприяння становленню її як правової, демократичної, соціальної держави. Найважливішим пріоритетом національно-патріотичного виховання є формування ціннісного ставлення особистості до українського народу.

Метою національно-патріотичного виховання є становлення самодостатнього громадянина-патріота України, гуманіста і демократа, готового до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин. Воно сприяє єднанню українського народу, зміцненню соціально-економічних, духовних, культурних основ розвитку українського суспільства і держави.

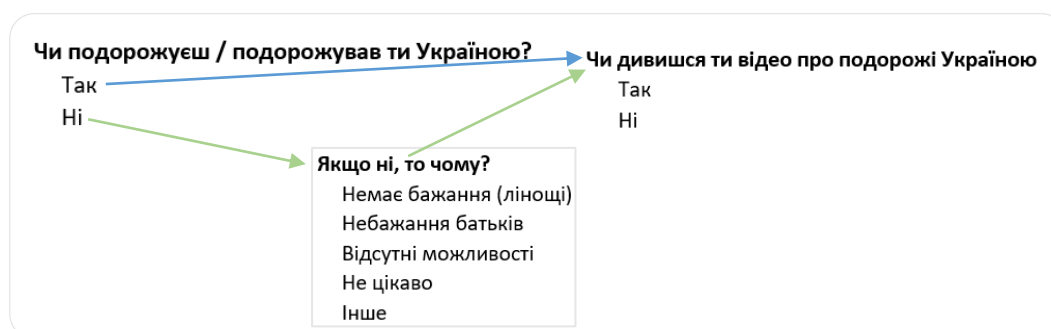
Оскільки Міністерство освіти і науки України серед пріоритетних напрямів освітньої діяльності у 2022-23 н.р. визначило посилення національно-

патріотичного виховання та формування громадянської позиції, працівники лабораторії-центру ЗНО та моніторингу якості освіти КНЗ «Черкаський ОІПОПІ Черкаської обласної ради» провели опитування учнів 5-11 класів з метою дослідження стану впровадження національно-патріотичного виховання в освітній процес, сформованості національної свідомості та патріотизму в здобувачів освіти закладів загальної середньої освіти Черкаської області.

Дослідження проводилося з 02 по 14 листопада 2022 року в режимі онлайн, було добровільним (вибірка учасників дослідження не формувалася) та анонімним. Запитання анкети не мали обов'язкового формату для відповіді.

Анкета побудована таким чином, що учасники опитування мали можливість відповідати тільки на запитання, які є логічним продовженням попередніх (приклад 1).

Приклад 1

В опитуванні взяли участь 10032 учні 5-11 класів закладів загальної середньої освіти області (табл. 1).

Таблиця 1

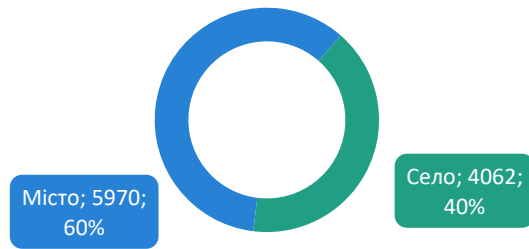
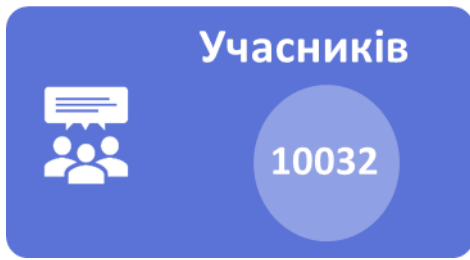
Клас	Опитано учнів	Учнів ЗЗСО області*	Опитано %
5 клас	1301	12688	10%
6 клас	1609	12150	13%
7 клас	1604	11827	14%
8 клас	1908	11946	16%
9 клас	1483	11557	13%
10 клас	1103	7322	15%
11 клас	1024	7723	13%
Усього	10032	75213	13%

* дані з ІСУО

Серед загальної кількості учасників дослідження 60% респондентів із міст, 40% – із сільської місцевості (діаграма 1).

Діаграма 1

Учасники за типом місцевості

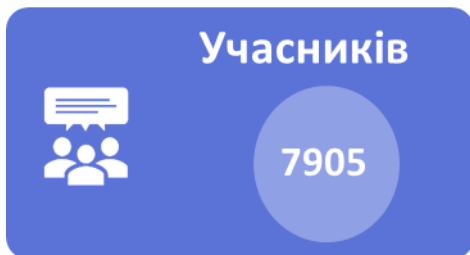

В опитуванні взяли участь учні базової (7905 осіб, 79%) і старшої (2127 осіб, 21%) школи (діаграми 2, 3).

Діаграма 2

Кількість учасників базової школи

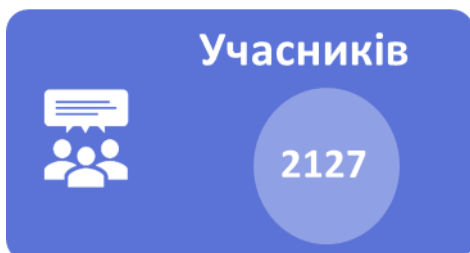
Учасники за типом місцевості

Діаграма 3

Кількість учасників старшої школи

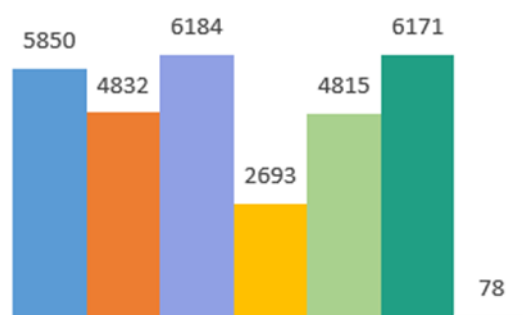
Учасники за типом місцевості

Аналіз результатів відповідей на запитання «Які з перелічених тем на уроках та позакласних заходах розглядалися у твоєму закладі?» показав, що пріоритетними темами для проведення класних годин є теми «Мужність та героїзм учасників військових дій проти російської федерації» (відповідь дали 6184 респонденти, 62%), «Пам'яті жертв Голодомору, політичних репресій і депортацій» (6171 респондент, 62%) та «Героїчна боротьба Українського народу за утвердження суверенітету власної держави» (5850 респондентів, 58%). Значно менше уваги приділялося освітянами темі «Жертви комуністичного та інших тоталітарних режимів в Україні» (2693 респонденти, 27%) (діаграма 4).

Діаграма 4

Які з перелічених тем на уроках та позакласних заходах розглядалися у твоєму закладі?

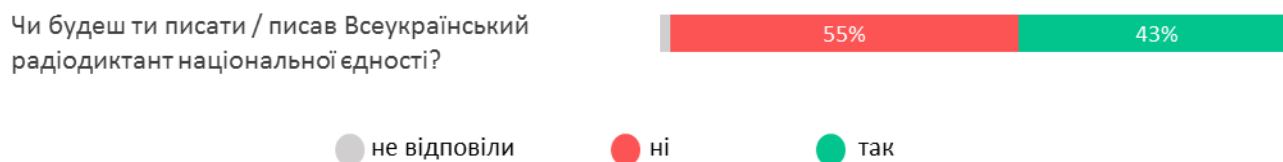

- Героїчна боротьба Українського народу за утвердження суверенітету власної держави
- Ідеали свободи, соборності
- Мужність та героїзм учасників військових дій проти російської федерації
- Жертви комуністичного та інших тоталітарних режимів в Україні
- Досягнення наших співвітчизників та їх внесок у скарбницю світової цивілізації у сферах освіти, науки, культури, мистецтва, спорту
- Пам'яті жертв Голодомору, політичних репресій і депортацій
- Інше

Незначна частина учнів (29 осіб) узагалі не змогла згадати, які теми опрацьовували (обговорювали) учителі/класні керівники, а 461 учень (5%) не відповів на це запитання.

Щороку 9 листопада Україна відзначає День української писемності та мови. Це свято було встановлено указом Президента України 6 листопада 1997 року. Зазвичай у цей день вшановують пам'ять Преподобного Нестора-Літописця, послідовника творців слов'янської писемності Кирила і Мефодія, а також проводять Всеукраїнський радіодиктант національної єдності, до якого приєднуються навіть українці, які живуть за кордоном. Мета радіодиктанту – об'єднати людей навколо України в усьому світі. На жаль, 5518 учасників опитування (55%) засвідчили, що вони не беруть участь у щорічному радіодиктанті (діаграма 5).

Діаграма 5

Із 7905 учнів базової школи 4506 (57%) не брали участі в написанні національного радіодиктанту, а з 2127 учасників опитування старшої школи – 1000 (47%) (діаграми 6, 7).

Діаграма 6

Базова школа

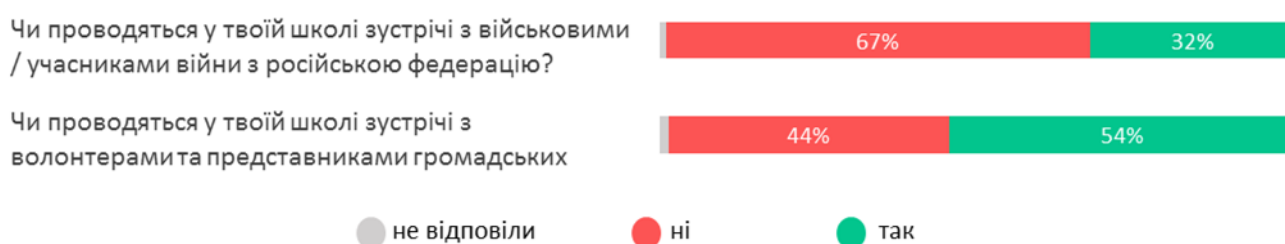
Діаграма 7

Старша школа

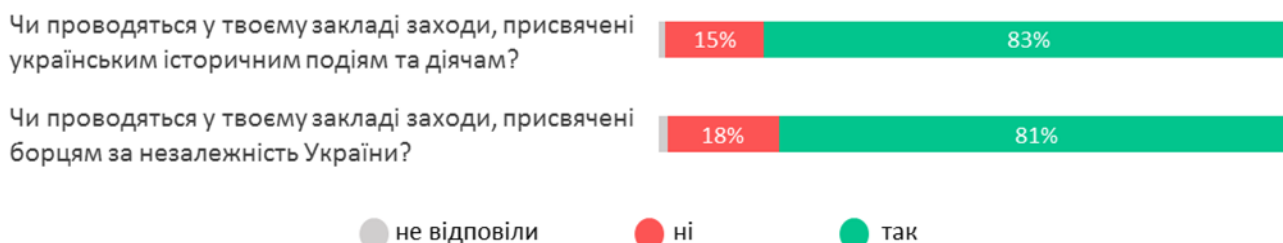
Учасникам опитування запропоновано дати відповідь на запитання, чи проводяться в школі зустрічі з військовими, які обороняють нашу країну від російської агресії. 32% учнів мали змогу зустрітися з героями-захисниками в закладах освіти, а 54% учасників опитування взяли участь у заходах з волонтерами та представниками громадських організацій (діаграма 8).

Діаграма 8

Абсолютна більшість усіх респондентів указали на те, що в їхніх закладах освіти проводяться заходи, присвячені українським історичним подіям та видатним діячам (83%), а також борцям за незалежність України (81%) (діаграма 9).

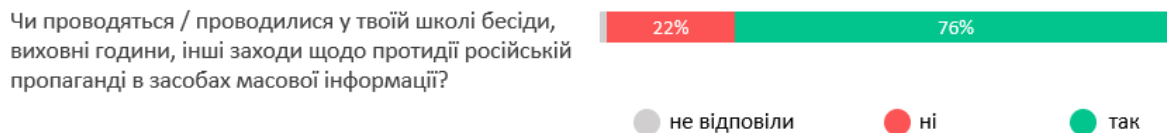
Діаграма 9

Відповідно до розділу 9 [Указу Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання»](#) та розділу 6 [Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України](#) одним з індикаторів ефективності національно-патріотичного виховання є збільшення відвідуваності закладів, що популяризують культурні та національно-мистецькі традиції Українського народу, а також експозицій музеїв, присвячених національно-визвольній боротьбі за незалежність і територіальну цілісність України. 77% учнів зазначили, що в їхній школі організуються або організовувалися відвідування музеїв, пам'яток історії та культури; 68% учасників відповіли, що в закладі створений музей або музейний куточок.

Під час військової та інформаційної експансії російської федерації важливим є проведення інформаційної роботи в закладах освіти щодо протидії російській пропаганді в засобах масової інформації. Результати відповідей подано в діаграмі 10.

Діаграма 10

Відповідно до розділу 5 статті 27 [Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної»](#) заклади освіти державної і комунальної форм власності повинні використовувати для освітніх потреб комп'ютерні програми з користувацьким інтерфейсом державною мовою. Учням було запропоновано відповісти на запитання «Яка мова інтерфейсу програмного забезпечення встановлена на шкільних комп'ютерах, ноутбуках та планшетах?». Тільки 74% учнів відповіли, що на технічних пристроях школи встановлено програми з українською мовою інтерфейсу (діаграма 11).

Діаграма 11

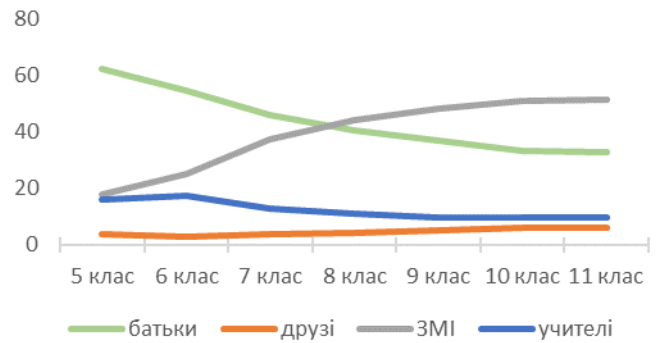
Найбільший вплив на формування патріотизму та відповідальності учнів мають батьки та засоби масової інформації (діаграма 12), а менший вплив батьків спостерігається на учнів 8-11 класів у порівнянні з учнями 5-7 класів. Відсоток учасників у розрізі класів подано на діаграмі 13.

Діаграма 12

Хто впливає найбільше на твій патріотизм та відповідальність?

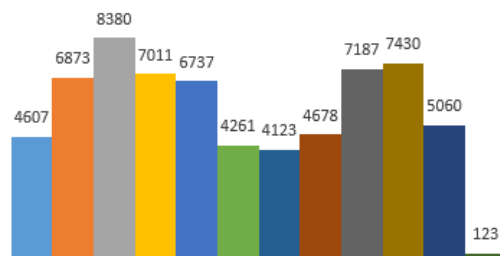
Діаграма 13

Під час опитування учням було запропоновано обрати якості та риси характеру, які, на їхній погляд, найбільше притаманні людині-патріоту. Більшість здобувачів освіти схильється до думки, що патріотом є людина, яка захищає свою країну, поважає національні символи та спілкується державною мовою (діаграма 14).

Діаграма 14

На твою думку, патріотом України є людина, яка...

- Бере активну участь у громадському житті свого колективу, закладу освіти тощо
- Займається волонтерством
- Захищає свою країну
- Знає історію своєї країни
- Знає та дотримується українських традицій
- Бере активну участь у громадсько-політичному житті
- Підтримує вітчизняного виробника
- Працює у своїй країні
- Спілкується українською мовою
- Поважає національні символи
- Толерантно ставиться до цінностей і переконань представників іншої культури
- Інше

Активну участь у житті школи беруть 58% учнів. Аналіз результатів опитування показав зв'язок між рівнем навчальних досягнень учнів та ступенем їх

залучення до громадського життя школи. Порівняльні результати подано на рисунку 1.

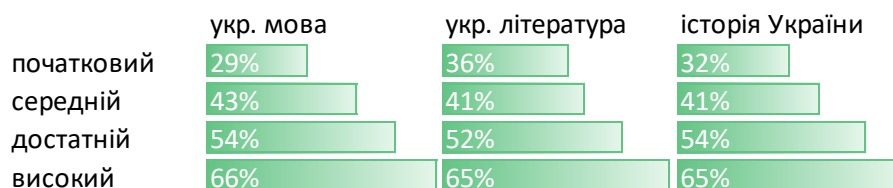

Рис.1

Учням запропоновано відповісти на запитання «Чи беруть члени твоєї родини активну участь у громадському житті школи?». 46% учасників опитування відповіли, що їхні батьки долучаються до освітнього процесу закладу освіти. Результати відповідей школярів за класами подано на діаграмі 15.

Діаграма 15

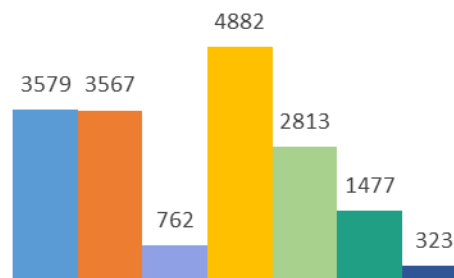

Варто звернути увагу, що під час повномасштабної війни тисячі українців стали волонтерами, зокрема й підлітки. Так, більшість опитаних учнів (70%) указала, що вони або члени їхніх родин беруть активну участь у волонтерських заходах. Найпоширенішими є збір коштів воїнам Збройних сил України, передача теплого одягу тимчасово переміщеним особам та нашим захисникам, а також забезпечення продуктами харчування сімей, які цього потребують. Крім того, учні зі своїми родинами долучалися до плетіння маскувальних сіток, збору коштів для придбання автомобілів для військових та продуктів харчування для людей на окупованих територіях, допомагали переселенцям, виготовляли окопні свічки. Також дорослі надавали психологічну допомогу дітям та внутрішньо переміщеним особам (діаграма 16).

Чи брав участь ти або члени твоєї родини у волонтерських заходах?

У яких саме?

- Передача теплого одягу тимчасово переміщеним особам та нашим захисникам
- Забезпечення продуктами харчування сімей, які цього
- Прихисток тварин, які залишилися напризволяще
- Збір і передача коштів воїнам ЗСУ
- Виготовлення продуктів харчування на фронт
- Виготовлення засобів обігріву для наших захисників
- Інше

Важливе значення для національної самосвідомості українців мають народні звичаї, традиції святкування, адже вони є не лише невід'ємною частиною повсякденного життя, а й засобом збереження української ідентичності. Так, учнівська молодь, яка навчається в сільських та міських закладах освіти, майже однаково дотримується українських традицій – 59% та 54%. Варто відмітити, що учні базової школи більше дотримуються українських звичаїв та традицій, аніж учні старшої школи: 58% проти 49%.

Популяризація українського продукту, яка завжди заслуговувала на значно більшу увагу суспільства, нині стала особливо актуальною, оскільки саме національні виробники продовжили активну діяльність і стали дієвим економічним щитом країни. За даними дослідження, абсолютна більшість опитаних учнів підтримує українського виробника повністю (58%) або частково (35%).

Удома українською мовою спілкується більшість учнів 5-11 класів. Водночас необхідно відмітити, що відсоток здобувачів освіти, які навчаються в сільських школах і спілкуються українською, вищий, ніж тих учнів, котрі здобувають освіту в міських школах (70% і 62% відповідно). У закладах освіти переважна більшість учасників анкетування (73%) спілкується державною мовою.

На діаграмі 17 подано загальні результати відповідей учнів.

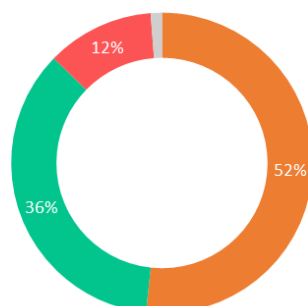
Діаграма 17

На сьогодні людина не уявляє свого існування без різноманітних гаджетів, адже вони є надважливими для повсякденного життя. Щодня ми витрачаємо багато часу на споживання великого обсягу усілякої інформації: теле- та радіопрограм, статей, інтерв'ю тощо. Тому вкрай важливо, аби і сьогодні, і надалі український користувач підтримував та розвивав саме українськомовний контент. За результатами опитування, кожен другий учень і сільських, і міських закладів освіти споживає від 50 до 80% українськомовного контенту, а 36% респондентів – 80% і більше цього сегменту (діаграма 18).

Діаграма 18

Зазнач відсоток українськомовного контенту (теле-, радіопроеграми, інтернет-ресурси, друковані матеріали тощо), який ти споживаєш.

■ 50 – 80% ■ Більше 80%
■ Менше 50% ■ Не відповіли

Діаграма 19

Однаковими були відповіді учнів щодо використання програмного забезпечення на різних пристроях. Так, більшість учнів (64%) відмітила, що мовою інтерфейсу на всіх їхніх гаджетах є українська. Натомість 6% респондентів узагалі не послуговуються українськомовним інтерфейсом (діаграма 19).

Зауважимо, що варто й надалі популяризувати й розвивати якісний українськомовний продукт та спрямовувати ще більшу частину аудиторії до його споживання.

Абсолютна більшість усіх учнів (81%), які взяли участь в опитуванні, подорожують Україною, таким чином пізнають своє, українське, дізнаються історію країни, милуються красою природи. Проте помітна різниця між відповідями здобувачів освіти з різних населених пунктів. Так, відсоток учнів, які навчаються в сільських закладах освіти і мандрують країною, нижчий, ніж учнів, які навчаються в місті (76% і 85% відповідно). Решта учасників анкетування, які не подорожують Україною, пояснюють це насамперед відсутністю можливостей, зацікавленості, недостатнім бажанням (лінощами), а також небажанням самих батьків. Разом з тим 78% учнів відзначили, що вони дивляться відео про подорожі Україною чи її визначні місця по телебаченню або YouTube. Іншим здобувачам освіти такі відеоматеріали нецікаві, у них немає технічних можливостей або ж бажання переглядати такий контент (діаграма 20).

Чи використовуєш ти програмне забезпечення на різних пристроях з українською мовою інтерфейсу?

Діаграма 20

Чи подорожуєш / подорожував ти Україною?

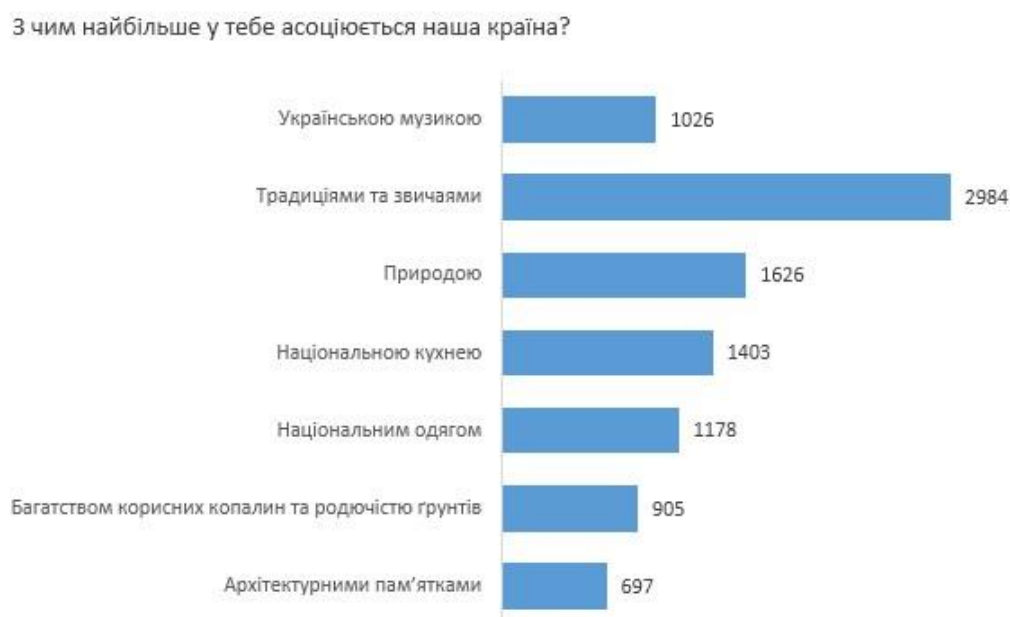
Чому не подорожуєш?

Немає бажання (лінощі)	56
Небажання батьків	102
Відсутні можливості	1415
Не цікаво	112
Інше	45

У найбільшій кількості учнів (30,4%) Україна асоціюється з традиціями та звичаями українського народу. Значна частина респондентів асоціює країну з природою (16,6%), з національною кухнею (14%), з національним одягом (12%),

українською музикою (11%), багатством корисних копалин та родючістю ґрунтів (9%), а також архітектурними пам'ятниками (7%) (діаграма 21).

Діаграма 21

На запитання «Чи достатньо зусиль ти докладаєш для вивчення української мови, української літератури та історії України?» розподіл відповідей учнів міської та сільської місцевості у відсотковому відношенні приблизно однаковий. Також суттєво не відрізняються відповіді на це запитання учнів старшої та середньої школи. Найбільше зусиль респонденти докладають до вивчення української мови (84%) (діаграма 21).

Діаграма 21

Чи достатньо зусиль ти докладаєш для вивчення української мови, української літератури та історії України?

Розподіл результатів навчання учнів старшої школи за предметами: українська мова, українська література, історія України за 2021/2022 н. р. відображено в таблиці 2.

Таблиця 2

Бали	Українська мова	%	Українська література	%	Історія України	%
10 – 12	807	38	1061	50	919	43
7 – 9	1097	52	859	40	932	44
4 – 6	136	6	116	6	175	8
1 – 3	5	0	3	0	5	0
Не відповіли	82	4	88	4	96	5

Розподіл результатів навчання учнів базової школи за предметами: українська мова, українська література, історія України за минулий рік відображено в таблиці 3.

Таблиця 3

Бали	Українська мова	%	Українська література	%	Історія України	%
10 – 12	2212	34	2950	44	2550	39
7 – 9	3436	52	2748	42	2870	43
4 – 6	573	9	498	8	620	9
1 – 3	26	0	30	0	48	1
Не відповіли	357	5	378	6	516	8

Найбільша кількість учнів як старшої школи, так і базової має високий рівень знань (10-12 балів) з української літератури, менша кількість учнів – з історії України, найменша – з української мови.

Якщо порівняти рівень знань учнів з української мови, української літератури та історії України, то, за результатами опитування, кількість учнів, що опанували зазначені предмети на достатньому та високому рівнях, становить приблизно 90%, на початковому та середньому рівнях – 10%.

Такий результат указує на потребу проаналізувати якість оцінювання вчителями освітніх результатів учнів. Дані інших зовнішніх оцінювань свідчать про низький рівень читання учнями літератури, водночас майже половина респондентів має високий бал із цього предмета.

2. Висновки та рекомендації

1. Дослідження стану впровадження національно-патріотичного виховання в освітній процес закладів освіти області показало, що проводиться системна та цілеспрямована діяльність їх щодо формування в учнівської молоді патріотичної свідомості, формування ціннісного ставлення до українського народу, Батьківщини, держави, нації; готової до виконання громадянських і конституційних обов'язків, до успадкування духовних і культурних надбань українського народу, досягнення високої культури взаємин, формування активної громадянської позиції, утвердження національної ідентичності на основі духовно-моральних цінностей власного народу, національної самобутності.

2. Зроблено висновок, що в період війни, яку російська федерація розв'язала і веде проти України, педагогічні колективи усвідомили про нагальну необхідність переосмислення зробленого, здійснення системних заходів, спрямованих на посилення національно-патріотичного виховання дітей та молоді – формування нового українця, що діє на основі національних та європейських цінностей. У цьому контексті під час опитування респондентам було запропоновано обрати якості та риси характеру, які, на їхній погляд, найбільше притаманні Людині-патріоту. Більшість здобувачів освіти висловила думку, що патріотом є Людина, яка захищає свою країну, поважає національні символи та спілкується державною мовою. Зазначимо й те, що учні 5-11 класів, по-перше, були єдиними у визначенні якостей патріота, а по-друге, указали на важливість таких прикмет, як: знати історію України, займатися волонтерством, знати і дотримуватися українських традицій, працювати у своїй країні, брати активну участь у громадському житті тощо.

3. Було виявлено, що значний вплив на формування патріотизму в учнів мають батьки, ЗМІ. Варто звернути увагу на той факт, що вони, за визначенням учнів 8-11 класів, мають вплив менший, ніж на дітей 5-7 класів. Активність участі батьків у освітньому процесі закладу освіти та громадському житті школи знижується відповідно до віку дітей: чим старші учні, тим менш активними є їхні батьки. Тому варто організувати пошук шляхів щодо активного залучення батьків до участі в освітньому процесі закладу освіти та громадському житті школи, побудови реального партнерства в ній.

4. Результати опитування підтвердили вже усталену в суспільстві думку, що волонтером є майже кожен українець: більшість учнів (70 %) указала, що вони або члени їхніх родин допомагають Україні та беруть активну участь у волонтерській діяльності. Кожен другий учасник опитування засвідчив, що в їхніх школах проводяться зустрічі з волонтерами. Крім того, здобувачі освіти беруть активну участь у таких волонтерських

заходах: збирають і передають кошти ВСУ, теплий одяг воїнам та сім'ям переселенців, виготовляють продукти харчування на фронт, забезпечують продуктами сім'ї, виготовляють засоби обігріву тощо. Висновок: саме такі виховні заходи сприяють розвитку в дітей та молоді почуття патріотизму, милосердя, відповідальності. Адже патріот не обмежується пасивною любов'ю до рідного краю, він активно працює, захищає честь своєї держави. Беремо до уваги те, що ці ознаки розвиваються повноцінно, якщо учень/учениця виростає в національно свідомій і національно орієнтованій сім'ї, навчається в українській школі.

5. Є всі підстави вважати, що респондентами стверджено значиму роль традицій, звичаїв та обрядів, які мають глибокий вплив на виховання. У школі діти засвоюють шанобливе ставлення до видатних українських історичних і культурних діячів, повагу до ідеалів, за які вони боролися, беруть участь у вшануванні їхньої пам'яті. Більшість учасників анкетування (62%) указала, що на уроках та позакласних заходах розглядаються теми щодо героїчної боротьби наших співвітчизників з ворогом, захисту суверенітету власної держави. Абсолютна більшість усіх респондентів зазначили, що в їхніх закладах освіти проводяться заходи, присвячені українським історичним подіям та видатним діячам (83%), а також борцям за незалежність України (81%). Узагальнюючи відповіді учнів, висновуємо актуальність продовження такого напрямку діяльності, спрямованої на формування поваги до культурних цінностей Українського народу, його історико-культурних надбань та традицій; сприяння увічненню пам'яті борців за незалежність України у ХХ столітті, осіб, які брали участь у захисті суверенітету та територіальної цілісності України, зокрема антитерористичній операції та операції Об'єднаних сил на сході України, шляхом найменування чи перейменування в установленому порядку на їх честь об'єктів топоніміки, закладів освіти, установлення пам'ятних знаків і меморіальних дощок.

6. Виявлено, що освітянам, батьківській громадськості, представникам територіальних громад, ЗМІ необхідно більше уваги звернути на важливе значення рідної (української) мови в процесі усвідомлення етнічної приналежності, оскільки через неї дитина засвоює національний спосіб мислення, характерні для нього категорії та образи, ставлення до моральних цінностей тощо. Респонденти повідомили, що більшість з них (73 %) спілкується в школі державною мовою, а вдома – лише 65 %. Водночас відмічаємо, що відсоток здобувачів освіти, які навчаються в сільських школах і спілкуються українською, вищий, ніж тих, котрі здобувають освіту в міських школах (70% і 62% відповідно). Також необхідно підвищувати рівень значимості Всеукраїнського радіодиктанту задля єдності нації та українського народу у світі.

7. Аналіз результатів опитування показав зв'язок між рівнем навчальних досягнень учнів, зокрема з української мови та літератури, історії України, та ступенем

залучення їх до громадського життя школи: найвищий ступінь участі в громадському житті учнів, які мають початковий та середній рівень досягнень, – 43 %; достатній та високий рівень – 66 %. Це свідчить про актуальність якості освітнього процесу, взаємовплив його на розвиток особистості учня, формування критичного мислення, уміння реалізації компетентнісної освіти.

8. Напрошується висновок, що під час формування почуття національної гідності дуже важливо розширювати сфери застосування української мови в період цифровізації сучасного суспільства. Цій меті сприятиме усвідомлення нашого місця в процесі державотворення, ставлення до нас європейських народів тощо. Тому потрібно спрямувати здобувачів освіти на використання якісного українськомовного контенту та популяризацію україномовного культурно-інформаційного продукту. Учасники анкетування відмітили, що загалом споживають доволі багато українськомовного контенту з різних носіїв інформації. Водночас 12% учнів визнають, що вони переглядають або ж читають інтернет-ресурси іншими мовами. Майже кожен третій учень зазначив, що не на всіх пристроях, якими він користується (смартфони, планшети, ноутбуки тощо), програмне забезпечення встановлене українською мовою. 6% здобувачів освіти взагалі не мають комп'ютерних програм з інтерфейсом державною мовою.

9. Необхідно звернути увагу на якість інформаційної роботи з учнями під час військової та інформаційної експансії російської федерації, проведення її в закладах освіти на основі нових реалій та об'єктивних даних, навчати учнів комунікувати в соцмережах, знаходити об'єктивну інформацію, заохочувати їх спілкуватися українською мовою в соцмережах. Варто також спрямовувати здобувачів освіти до перегляду фільмів на українську тематику, зокрема серії науково-популярного циклу «Невідома Україна», «Великі українці», «Війна. Український рахунок», «Пейзаж після мору», «Бабин яр: правда про трагедію», «У пошуках істини» та ін.

10. В Україні зростає увага до виховання за допомогою музеїв. 77 % опитаних учнів зазначили, що в їхній школі організовуються відвідування музеїв, пам'яток історії та культури; 68% респондентів відповіли, що в закладі створений музей або музейний куточок. Відповідно до Стратегії розвитку національно-патріотичного виховання є потреба в організації реекспозицій у музеях краєзнавчого, етнографічного та історичного профілю при закладах освіти з метою висвітлення героїчної боротьби Українського народу за утвердження суверенітету власної держави, ідеалів свободи, соборності, успадкованих, зокрема, від княжої доби, українських козаків, українського визвольного руху ХХ століття, Героїв Небесної Сотні, учасників антитерористичної

операції, операції Об'єднаних сил на сході України, волонтерів, громадян, які зробили значний внесок у зміцнення обороноздатності держави.

11. Половина респондентів старшої школи вказали на високий бал з української мови, літератури та історії України. Проте результати зовнішніх оцінювань свідчать про набагато нижчий рівень досягнень. Тому рекомендуємо проаналізувати якість оцінювання знань учнів, звернути увагу на рівень об'єктивності оцінювань освітніх результатів учнів під час дистанційної форми навчання, оскільки за результатами опитування успішність здобувачів освіти досягає 90%, а результати ДПА у формі ЗНО з цих предметів цього не демонструють.

3. Інструментарій (анкета)

Запитання щодо впровадження національно-патріотичного виховання в освітній процес

Метою опитування є дослідження стану впровадження національно-патріотичного виховання в освітній процес закладів освіти області та визначення рівня сформованості в учнів національної свідомості та патріотизму

Джерела:

Стратегія національно-патріотичного виховання

Державна цільова соціальна програма національно-патріотичного виховання на період до 2025 року

Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України

Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020-2025 роки

Розробник: Тетьора С.С.

1. Тип населеного пункту.

- Місто
- Село

2. Клас.

1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11

3. Які з перелічених тем на уроках та позакласних заходах розглядалися у твоєму закладі?

- Героїчна боротьба Українського народу за утвердження суверенітету власної держави
- Ідеали свободи, соборності (зокрема успадкованих від княжої доби, українських козаків, Українських Січових Стрільців, армій Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки, учасників антибільшовицьких селянських повстань, загонів Карпатської Січі, Української повстанської армії, українців-повстанців у сталінських концтаборах, учасників дисидентського руху)
- Мужність та героїзм учасників військових дій проти російської федерації
- Жертви комуністичного та інших тоталітарних режимів в Україні
- Досягнення наших співвітчизників та їх внесок у скарбницю світової цивілізації у сферах освіти, науки, культури, мистецтва, спорту

- Пам'яті жертв Голодомору, політичних репресій і депортацій
 - Інше
- 4. Чи будеш ти писати / писав Всеукраїнський радіодиктант національної єдності 9 листопада в День української писемності та мови?**
- Так
 - Ні
- 5. Чи проводяться у твоїй школі зустрічі з військовими / учасниками війни з російською федерацією?**
- Так
 - Ні
- 6. Чи проводяться у твоїй школі зустрічі з волонтерами та представниками громадських організацій?**
- Так
 - Ні
- 7. Чи проводяться у твоєму закладі заходи, присвячені українським історичним подіям та діячам?**
- Так
 - Ні
- 8. Чи проводяться у твоєму закладі заходи, присвячені борцям за незалежність України?**
- Так
 - Ні
- 9. Чи організовуються / організовувалися для учнів твоєї школи відвідування музеїв, пам'яток історії та культури?**
- Так
 - Ні
- 10. Чи створений у твоїй школі музей / музейний куточок?**
- Так
 - Ні
- 11. Чи проводяться / проводилися у твоїй школі бесіди, виховні години, інші заходи щодо протидії російській пропаганді в засобах масової інформації?**
- Так
 - Ні
- 12. Яка мова інтерфейсу програмного забезпечення встановлена на шкільних комп'ютерах, ноутбуках та планшетах?**

- Українська
- Російська
- Англійська
- По-різному

**13. Який захід, проведений в закладі, тобі найбільше запам'ятався?
(відкрите запитання)**

14. На твою думку, патріотом України є людина, яка...

• Бере активну участь у громадському житті свого колективу, закладу освіти тощо

- Займається волонтерством
- Захищає свою країну
- Знає історію своєї країни
- Знає та дотримується українських традицій
- Бере активну участь у громадсько-політичному житті
- Підтримує вітчизняного виробника
- Працює у своїй країні
- Спілкується українською мовою
- Поважає національні символи
- Толерантно ставиться до цінностей і переконань представників іншої

культури

- Інше

15. Хто впливає найбільше на твій патріотизм та відповідальність?

- Учителі
- Батьки
- Друзі
- Засоби масової інформації (соціальні мережі, відеохостинг YouTube та ін.)
- Інше

16. Чи береш ти активну участь у громадському житті школи?

- Так
- Ні

17. Чи беруть члени твоєї родини активну участь у громадському житті школи?

- Так
- Ні

18. Чи брав участь ти або члени твоєї родини у волонтерських заходах?

- Так

- Ні

19. Якщо так, то вкажи, у яких.

• Передача теплого одягу тимчасово переміщеним особам та нашим захисникам

- Забезпечення продуктами харчування сімей, які цього потребують
- Прихисток тварин, які залишилися напризволяще
- Збір і передача коштів воїнам ЗСУ
- Виготовлення продуктів харчування на фронт
- Виготовлення засобів обігріву для наших захисників
- Інше

20. Чи дотримуєшся ти українських традицій?

- Так
- Ні
- Частково

21. Чи підтримуєш ти вітчизняного виробника?

- Так
- Ні
- Не завжди

22. Чи спілкуєшся ти українською мовою вдома?

- Так
- Ні
- Не завжди

23. Чи спілкуєшся ти українською мовою в школі?

- Так
- Ні
- Не завжди

24. Зазнач відсоток українськомовного контенту (теле-, радіопрограми, інтернет-ресурси, друковані матеріали тощо), який ти споживаєш.

- Більше 80%
- 50 – 80%
- Менше 50%

25. Чи використовуєш ти програмне забезпечення на різних пристроях з українською мовою інтерфейсу?

- Так
- Ні
- Не на всіх пристроях

- 26. Чи подорожуєш / подорожував ти Україною?**
- Так
 - Ні
- 27. Якщо ні, то чому?**
- Немає бажання (лінощі)
 - Небажання батьків
 - Відсутні можливості
 - Не цікаво
 - Інше
- 28. Чи дивишся ти відео про подорожі Україною / визначні місця по телебаченню або YouTube?**
- Так
 - Ні
- 29. Якщо ні, то чому?**
- Немає бажання (лінощі)
 - Відсутні технічні можливості
 - Не цікаво
 - Інше
- 30. Чи достатньо ти докладася зусиль для вивчення української мови?**
- Так
 - Ні
- 31. Чи достатньо ти докладася зусиль для вивчення української літератури?**
- Так
 - Ні
- 32. Чи достатньо ти докладася зусиль для вивчення історії України?**
- Так
 - Ні
- 33. Пригадай та зазнач оцінку, яку ти отримав / отримала за минулий рік з української мови.
(крім учнів 5-х класів)**
- 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12
- 34. Пригадай та зазнач оцінку, яку ти отримав / отримала за минулий рік з української літератури.
(крім учнів 5-х класів)**

- 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12

35. Пригадай та зазнач оцінку, яку ти отримав / отримала за минулий рік з історії України.

(крім учнів 5-х класів)

- 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12

36. З чим найбільше в тебе асоціюється наша країна?

- Архітектурними пам'ятками
- Багатством корисних копалин та родючістю ґрунтів
- Національним одягом
- Національною кухнею
- Природою
- Традиціями та звичаями
- Українською музикою
- Інше

Твоя думка важлива!

СЛАВА УКРАЇНІ!

4. Перелік нормативних документів для організації виховної роботи з національно-патріотичного виховання учнівської молоді

Закони України

- Закон України «Про освіту»
- Закон України «Про повну загальну середню освіту»

Постанови Верховної Ради України

- Постанова Кабінету Міністрів України від 30.06.2021 № 673 «Про затвердження Державної цільової соціальної програми національно-патріотичного виховання на період до 2025 року та внесення змін до деяких постанов Кабінету Міністрів України»
- Постанова Верховної Ради від 23.02.2017 № 1908-VIII "Про Рекомендації парламентських слухань про становище молоді в Україні на тему: "Ціннісні орієнтації сучасної української молоді" 23.02.2017 № 1908-VIII "Про Рекомендації парламентських слухань про становище молоді в Україні на тему: "Ціннісні орієнтації сучасної української молоді"
- Постанова Верховної Ради України від 21.02.2017 № 1857-VIII «Про вшанування Героїв України та інформування громадян України про подвиги українських військових»

Укази Президента України

- Указ Президента України «Про Стратегію національно-патріотичного виховання від 18 травня 2019 року № 286/2019»

Розпорядження Кабінету Міністрів України

- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 17 лютого 2021 р. № 112-р "Про затвердження плану заходів із вшанування подвигу учасників Революції Гідності та увічнення пам'яті Героїв Небесної Сотні на 2021-2025 роки"
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 20 січня 2021 р. № 37-р "Про заходи з увічнення пам'яті захисників України на період до 2025 року"
- Розпорядження Кабінету Міністрів України від 07.12.2016 №954-р «Про затвердження плану заходів щодо популяризації державних символів України, виховання поваги до них у суспільстві»

Постанови Кабінету Міністрів України

- Постанова Кабінету Міністрів України від 9 жовтня 2020 р. № 932 «Про затвердження плану дій щодо реалізації Стратегії національно-патріотичного виховання на 2020 – 2025 роки»

Накази Міністерства освіти і науки України

- Наказ Міністерства освіти і науки України від 06 червня 2022 р. № 527 «Про деякі питання національно-патріотичного виховання в закладах освіти України та визнання таким, що втратив чинність, наказу Міністерства освіти і науки України від 16.06.2015 № 641»

**Працівники лабораторії-центру ЗНО та моніторингу якості освіти КНЗ
«Черкаський ОШОП Черкаської обласної ради» висловлюють щиру подяку
організаторам та учасникам опитування**

